

REKABET FORUMU

HUKUK-EKONOMİ-POLİTİKA

Haziran 2018, Sayı: 118

Rekabet Derneği, 20 Mayıs 2004 tarihinde kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Derneğin amacı Türkiye’de rekabet ortamının ve rekabet kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Bu dergide ileri sürülen görüşler yazarlarına ait olup Rekabet Derneği’ni bağlayıcı değildir.

Web: www.rekabetderneği.org

KORUMACILIK EĞİLİMLERİ VE REKABET

Prof. Dr. Erdal Türkkkan (erdalturkkan@hotmail.com)

Korumacılık, yurtiçi üretime avantaj sağlamak amacıyla, vergi ve vergi dışı tedbirlerle ithalatın kısıtlanmasını ve veya kural dışı teşviklerin devreye sokulmasını ve yerli üretim lehine yapılan her türlü kayırmacılığı ifade eder. 1995 yılına kadar çok yaygın olan korumacılık bu tarihte Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulmasıyla yerini önemli ölçüde serbest ticarete bırakmıştır. Bir ülkenin aldığı korumacı tedbirlere karşılık vermek veya haksız rekabeti engelleyici tedbirler almak, korumacı sonuçlar doğursa da prensip olarak korumacılık kapsamına girmez. Bu tür tedbirlerin daha çok ticareti saptırıcı (başka ülkelere kaydırıcı) etkiler yaratması söz konusudur.

ABD de TRUMP ‘un iktidara gelmesi ile küresel düzeyde korumacılığın gelişmesi ve ticaret savaşlarının başlaması konusundaki endişeler giderek artmaya başlamış ve bu konuda bazı somut gelişmeler görülmeye başlamıştır. Burada karşımıza çıkan temel soru, korumacılık eğilimlerinin artmasının ulusal düzeyde rekabet ortamını ve rekabet politikalarını nasıl etkileyeceğidir. Ancak bu soruya cevap vermeden önce korumacılık eğilimlerinin artmasında etkili olan faktörlerin neler olduğu ve bu eğilimin devam etme olasılığının da sorgulanması gerekmektedir. Şüphesiz bu açıdan Türkiye’nin korumacılık eğilimleri karşısındaki tutumunun ne olduğu ve olacağı da önem kazanmaktadır.

Korumacı Eğilimlerin Gelişmesinde Etkili Olan Faktörler

Korumacılık eğilimlerinin gelişmesinde 2008 Dünya Finansal Krizi’nin bir dönüm noktası oluşturduğu söylenebilir. Bu kriz aslında devletin düzenleme fonksiyonunu yeterince yapamamasından kaynaklansa da liberal politikalara güveni sarsıcı etkiler yaratmıştır. Ancak burada korumacı politikaların krizin aşılmasına yönelik geçici tedbirler olarak nitelendirilmesi mümkündür. Öyle ki bu dönemde alınan korumacı tedbirler daha ziyade krizle mücadele bağlamında değerlendirilebilir.

Korumacılık eğilimlerinin gelişmesinde esas etkili olan faktör, serbest ticaret rejiminin, gelişmiş ülkelerden çok Çin ve Hindistan başta olmak üzere gelişmekte olan ülkeler lehine sonuçlar vermeye başlamasıdır. Bu durumun en bariz sonucu gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden ve dünya gelirinden aldıkları payın hızla artış göstermesidir. Bu çerçevede özellikle ABD' nin gelişmekte olan ülkelere karşı büyük ticaret açığı vermesi ve özellikle de bazı sanayi dallarının gelişmiş ülkelere kaydığı görülmüştür. Bu durum gelişmiş ülkelerde milliyetçi söylemlerin taraftar bulmasında ve bu arada korumacı eğilimleri savunan siyasetçilerin iktidara taşınmasında etkili olmuştur. Öyle ki geçmişte serbest ticareti savunan bazı gelişmiş ülkeler korumacılık şampiyonluğuna soyunurken, gelişmekte olan ülkeler serbest ticaretin savunuculuğunu yapar hale gelmiştir. Aslında korumacı eğilimler sadece ABD' de ortaya çıkmamış, Avrupa Birliği ülkelerinde ve bu arada İngiltere'de de görülmeye başlamış ve Brexit olgusunun gelişmesinin ana nedenlerinden birisini oluşturmuştur.

Korumacılık, kendi kendisini besleyen bir süreç olduğu için gelişmiş ülkelerdeki korumacılık eğilimleri gelişmekte olan ülkelere de yansımaya başlamıştır. Şüphesiz tüm hür dünya korumacılığın ve buna bağlı ticaret savaşlarının yaratacağı olumsuz etkilerin bilincindedir. Bu nedenle korumacılık eğilimlerinin kendi kendisini besleyen bir süreçte devam etmesi beklenemez. Ancak korumacılık alanında ABD gibi büyük bir ekonominin öncülük etmesi alınan tedbirlerin tüm dünyayı etkileyebilecek bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

Serbest ticaretten uzaklaşma eğilimlerini haklı kılan önemli nedenlerden birisi de özellikle Çin ve Hindistan'dan kaynaklanan haksız rekabet olgusunun yaygınlaşmasıdır. Burada haksız rekabet özellikle sosyal damping denilen ve düşük ücret ekonomisini mümkün kılan kurumsal yetersizliklerle ve gizli devlet yardımlarının yaygınlığı ile ilgilidir. Korumacı tedbirlerin somut incelemelere dayanmaksızın kurumsal iyileştirme talepleri yerine doğrudan ithalatı kısıtlayıcı ek vergilerle yapılması sonuç itibarıyla ticaret savaşlarının başlamasına neden olmuştur. Bu savaşların ticareti azaltma yanında ticareti saptırıcı etkiler yaratması söz konusudur. Serbest ticaretten uzaklaşılmasında giderek yoğunlaşan göç hareketlerinin ve artan jeopolitik risklerin yarattığı iklimin de önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Korumacılığın Rekabet Süreçlerine Etkileri

Küresel düzeyde serbest ticaretin gelişmesi ulusal düzeyde rekabet politikalarının ve rekabet kültürünün gelişmesinde de çok önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle korumacılık eğilimlerinin ve ticaret savaşlarının artması rekabet ortamını bozucu önemli etkilere sahiptir.

İlk olarak serbest ticaret, piyasalara girişi kolaylaştıran ve tekелci veya oligopolistik yapıların rekabetçi bir nitelik kazanmasına imkan veren bir faktördür. Bu çerçevede korumacılık giriş engeli yaratarak rekabeti azaltan etkilere sahiptir. Ancak serbest ticaretin özellikle ulusal ekonomilerde bazı piyasalardan çıkışları hızlandırıcı etkiler yapabileceği de muhakkaktır. Bu durumun özellikle haksız rekabete muhatap olan sağlıklı teşebbüslerin piyasa dışına atılması halinde korumacılığın rekabeti azaltıcı etkiler yaratması kaçınılmazdır.

İkinci olarak, serbest ticaret, teknolojik gelişmelerin hızlanması ve rekabetin toplumsal refahı arttırıcı bir işlev görmesini teşvik etmesi açısından önemlidir. Bu çerçevede korumacılığın teknolojik gelişmeleri yavaşlatıcı sonuçlar doğurması da kaçınılmazdır. Çünkü korumacılık iç piyasadaki teşebbüslere suni bir üstünlük kazandırmakta ve onların teknolojik ilerleme yapma

zorunluluğunu kısıtlamaktadır. Yine burada bazı ülkelerin haksız rekabet yoluyla bir üstünlük elde etmesinin piyasaları düşük kaliteli ve düşük fiyatlı ürünlerle boğarak teknolojik gelişmeleri yavaşlatıcı etkiler yapması mümkündür.

Üçüncü olarak serbest ticaretin ülkeleri en avantajlı oldukları alanlarda uzmanlaşmaya teşvik etme etkisi vardır. Bu şekilde ülkelerin karşılıklı olarak refahlarını iyileştirmeleri söz konusu olacaktır. Bu çerçevede uzmanlaşan ülkelerin ölçek ekonomilerinden de en üst düzeyde yararlanmaları söz konusudur. Uzmanlaşma rekabetin küreselleşmesi açısından önemli, bir rol oynamıştır. Korumacılık, ülkelerin her malı daha yüksek maliyetle de olsa ulusal düzeyde üretme ve kendine yeterli hale gelme yarışına girmelerine yol açacaktır. Bu durumda ölçek ekonomilerinin yaratacağı kazançlardan vazgeçilmesi de söz konusudur. Bunun da önemli refah kayıplarına yol açması kaçınılmazdır.

Nihayet, serbest ticaret, özellikle gelişmekte olan ülkelerde üretilmeyen malların da bir piyasasının oluşmasını ve rekabet alanının genişlemesini sağlamıştır. Korumacılığın bu alanda da rekabet ortamını zedeleyici etkiler yapması söz konusudur.

Serbest ticaret, küresel düzeyde sermaye hareketlerinin artmasına ve sermayenin bol olduğu ülkelere doğru kaymasına neden olmuştur. Bu sermaye hareketleri aynı zamanda önemli bir teknoloji transferine de eşlik etmiştir. Bu şekilde serbest ticaret gelişmekte olan ülkelere rekabet ortamının olgunlaşmasına ve derinleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu yolla serbest ticaret dünyada refahın yaygınlaşmasına ve gelişmekte olan ülkelerin potansiyel büyüme hızlarının artmasına imkan sağlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda gelişmiş ülkeler açısından da yeni piyasaların açılması söz konusu olmuştur. Korumacılığın yaygınlaşmasının doğrudan sermaye hareketlerini sınırlandırıcı etkiler yapması da söz konusudur. Böylece korumacılığın gelişmesi gelişmekte olan ülkelerde rekabet ortamının iyileşmesini yavaşlatıcı etkiler yaratacaktır.

Nihayet serbest ticaret, kamu yardımlarının uluslar arası kurallara uygun biçimde yapılması kamu müdahaleciliğinin sınırlandırılması gibi konularda önemli katkılar yaratmıştır. Serbest ticaretin gelişmesine paralel olarak gelişmekte olan ülkelere bu arada Çin'de bile rekabet otoriteleri oluşturulmuştur. Korumacılık eğilimlerinin kamu müdahaleciliğini arttırıcı ve rekabet politikalarını ikinci plana itici etkiler yaratması kaçınılmazdır.

Türkiye'nin Durumu

Türkiye'de korumacı eğilimlerin gelişmesinin iç faktörlerden çok dış gelişmelerle ilişkili olduğu söylenebilir. Çünkü Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkelere olduğu gibi, serbest ticaret rejiminden fayda sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de korumacı eğilimlerin 2008 Dünya Finansal Krizi'nden sonra etkinlik kazanmaya başladığı söylenebilir. Ancak bu konuda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ortaklık ilişkisinin rolü daha tayin edici olmuştur. Genel olarak AB ile ilişkilerde yaşanan kötüleşmeler ve kötümserlik havası, korumacı eğilimlerin gelişmesinde etkili olmuştur. Bu çerçevede siyasi iktidarın ortaya attığı "yerli ve milli" sloganı siyasal ve kültürel alanda olduğu gibi ekonomik alanda da bir karşılık bulmaktadır. Yerli savunma sanayii ve yerli otomobil hedefleri bu konuda göze batan somut örneklerdir. Türkiye'de korumacılık önce teşvik sisteminde (kamu yardımları) AB normlarından uzaklaşma, ihale yasasında yapılan değişiklikler ile yerli ürünlerin gözetilmeye başlanması şeklinde kendisini göstermiştir. İhale yasasında yapılan

değişiklikler, iç piyasada da rekabetle bağdaşmayan kayırmacı uygulamaların yaygınlık kazanmasında etkili olmaktadır. Ancak korumacı etkiler ve eğilimler, ABD' nin bazı Türk ürünlerine ek vergi koymasına karşılık Türkiye'nin de ABD ürünlerine eşdeğer vergiler getirmesi ile somutlaşmıştır. Bu etkilerin ticareti saptırıcı ve kısıtlayıcı sonuçlar doğurması söz konusudur.

Aslında Türkiye, kendi çıkarlarının da bir gereği olarak, esas itibariyle serbest ticaret yanlısı tutumunu sürdürmektedir. Ancak Türkiye, mevcut dış ticaret açığının yarattığı cari açık ile sürdürülebilir bir büyümenin sağlanamayacağını da anlamış durumdadır. Bu çerçevede çıkarılan olağandışı teşviklerle bazı temel mallarda ithal ikamesi yoluyla döviz tasarrufu sağlanmak istenmektedir. Ayrıca Türkiye dolar kullanmadan dış ticareti geliştirme olarak tanımlanabilecek bir yaklaşımı da daha geniş bir çerçevede hayata geçirmek istemektedir. Bu durumun, serbest ticaret alanını kısıtlayarak dolaylı olarak korumacı etkiler yaratması söz konusudur. Türkiye'de korumacı eğilimlerin güçlenmesi, Rekabet Kurumu ve Kamu İhale Kurumu başta olmak üzere, düzenleyici kurumların bağımsızlıklarının sınırlandırılması yönündeki eğilimleri besleyici etkiler yapmaktadır.

Sonuç itibariyle Türkiye'de korumacılığın yaygınlaşması, AB ile ilişkilerin gelişmesine, TRUMP 'un korumacı politikalara ne ölçüde ağırlık vereceğine ve siyasi iktidarın "yerli ve milli" sloganını ne ölçüde ve nasıl uygulayacağına bağlı olacaktır. Her halde 24 Haziran 2018 den itibaren geçerlilik kazanan Türkiye'ye özgü başkanlık sisteminin bu alanda öngörü yapmayı zorlaştıran bir rol oynayacağı ve sürprizlere gebe olduğu söylenebilir.